

Datum
2019-05-21

Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

Avsändarens referens
U2019/00243/S

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Remissyttrande: Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle (SOU 2019:4)

Sammanfattning

Arbetsförmedlingen anser att utredningens förslag och bedömningar i stort är positiva och bidrar till att ge elever i skolväsendet bättre möjligheter att göra väl övervägda utbildnings- och yrkesval. Vi avstyrker två förslag. Övriga förslag tillstyrker vi med vissa tillägg och kommentarer där vi betonar frågor som berör kompetensförsörjning, arbetsmarknad och Arbetsförmedlingens målgrupper.

Arbetsförmedlingen avstyrker förslaget att Skolverket ska få uppdrag att utveckla *en* interaktiv digital tjänst. Vi hänvisar till förslaget i förstudien *Digital plattform för livslång vägledning*.¹ Förstudiens förslag innebär att den digitala plattformen för livslång vägledning ska vila på ett digitalt ekosystem som möjliggör för flera olika typer av aktörer att skapa tjänster som möter särskilda behov eller målgrupper.
(För utförlig motivering se sid 13ff).

Arbetsförmedlingen avstyrker förslaget om att Arbetsförmedlingens instruktion ska ändras så att det framgår att myndigheten särskilt ska samverka med huvudmän inom skolväsendet. Vi ser samverkan med huvudmän inom skolväsendet som mycket viktig och ett område som behöver utvecklas, men menar att Arbetsförmedlingens uppdrag att samverka framgår av gällande myndighetsförordning (2007:515) och instruktion (2007:1030).
(För utförlig motivering se sid 16).

¹ Arbetsförmedlingen: *Slutrapport – Digital plattform för livslång vägledning 2018-08-30*.
Dnr Af-2018/0019 2596

Allmänna synpunkter

Arbetsförmedlingen anser att utredningens innehåll och förslag pekar på värden av karriärvägledning för både individ och samhälle. En väl fungerande vägledning är viktig för kompetensförsörjningen och för en förbättrad matchning på arbetsmarknaden. Vi håller med utredningen om att det är viktigt att vägledningen, både via digitala kanaler och fysiska möten, är neutral och transparent. Hos Arbetsförmedlingen är karriärvägledning ett grunduppdrag i det fördjupade stödet och samverkan med skolväsendet och den vägledning som bedrivs där är central.

Det är av stor vikt att elever tidigt i grundskolan ges möjlighet att börja bygga upp sin karriärkompetens. Karriärvägledning och kunskap om arbetsmarknaden är viktigt för att förbereda för ett allt mer föränderligt och komplext arbetsliv. Det stora utbudet av valmöjligheter ökar behovet av att ha kunskap om utbildnings- och yrkesinriktningar samt att kunna koppla det till sina intressen och förutsättningar och till arbetsmarknadens behov. Det är viktigt att även föräldrar har denna kunskap, då de ofta har en stor inverkan på elevernas beslut inför val.

Det är väl belagt att en avslutad gymnasieutbildning är en vattendelare för möjligheten att få stadigvarande fofäste i arbetslivet. Vi ser det tydligt när personer med kort utbildning blir arbetsökande hos Arbetsförmedlingen. För elever i högre årskurser och vuxenutbildningen underlättas Arbetsförmedlingens uppdrag att matcha till jobb genom utbildning om huvudmännen för reguljär utbildning har ett vägledningsspektiv som utgår från behoven på arbetsmarknaden.

Normmedveten vägledning central

Vi ser liksom utredningen vikten av att karriärvägledningen ska vara jämlik, normmedveten och könsbrytande. Det är inte ett nytt konstaterande att studie- och yrkesval som begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund riskerar att leda till ökad segregation eller snedrekrytering, men problematiken kvarstår och tenderar att öka.

I såväl undervisningen som i studie- och yrkesvägledningen behöver arbetet stärkas för att vidga elevers perspektiv och därmed minska de begränsningar i valmöjligheter som kan härledas till socioekonomisk eller kulturell bakgrund och könstillhörighet.² Vägledning är ett viktigt instrument i skolans jämställdhetsarbete liksom för skolans kompensatoriska uppdrag som i arbetet för nyanlända elever eller de elever som är i behov av särskilt stöd. Att det fungerar i skolan är en viktig grund för Arbetsförmedlingens uppdrag att bidra till mångfald och jämställdhet, motverka diskriminering och motverka den könsuppdelade arbetsmarknaden.

² *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 283

Brister i utredningen

Kompetensförsörjnings- och arbetsgivarperspektivet

Kompetensförsörjningsperspektivet är generellt sett svagt i utredningen. Mer skarpa förslag om hur bransch- och arbetsgivarperspektivet ska tas tillvara i karriärvägledningen saknas. Det gäller framförallt sista åren på grundskolan, gymnasiet och inom vuxenutbildningen. I Arbetsförmedlingens nya uppdrag ligger att i ökad utsträckning bidra med statistik och analys i frågor om kompetensförsörjning, arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitiska insatser.³ Ökad kunskap om dessa frågor kommer att bli en viktig del i utveckling av karriärvägledningen, både inom skolväsendet och hos Arbetsförmedlingen och andra vägledningsaktörer.

Digitalisering och kanalförflyttningsperspektivet

Arbetsförmedlingen saknar resonemang och analyser av hur olika typer av kanaler och verktyg behöver utvecklas för att stärka vägledningen, det vi kallar "kanalförflyttningstänk". Vi menar att utredningen inte i tillräckligt hög grad har tagit till sig av de förändringar som har skett på arbetsmarknaden vad gäller digitalisering och förändrade rekryteringsmönster samt hur matchningen har förändrats (från yrken till kompetenser, AI mm). Digitaliseringen behandlas i mångt och mycket som en separat del (kapitel 9) istället för att ses som en möjlighet inom flera områden.

Vi ser stort behov av utökade tjänster vad gäller e-vägledning (interaktiva tjänster via telefon, chatt, video mm) för att nå den genomgripande förändring som utredningen vill se.

Uppföljning av karriärvägledning

Vi saknar analys och förslag om hur uppföljningen av skolans vägledning kan stärkas. Uppföljning är centralt för fortsatt utveckling av karriärvägledningen för både det individuella och det generella karriärvägledningsspektivet. Det är även viktigt att utveckla möjligheter till uppföljning av samverkan med till exempel Arbetsförmedlingen.

Vi menar att bättre uppföljning av karriärvägledningen även skapar grund för återkoppling mot utbildningar med förslag på att motverka brister på arbetsmarknaden.

Ansvar för vägledning av vuxna oklart

I dag är det mycket otydligt vem som har ansvar för karriärvägledning för vuxna över 20 år som varken studera eller arbetar. Det saknas idag reglering (motsvarande skollagen) som säkerställer tillgången till karriärvägledning utanför skolan. I dag är det inte självklart att

³ Utkast till sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Liberalerna, Centern och Miljöpartiet de gröna, (2019).

vägledning erbjuds till dem som har svårt att själv fråga efter det. Utredningens förslag berör inte individer som kan behöva stöd i ett omval.

Utredningens fem huvudförslag

Arbetsförmedlingen ställer sig bakom de fem huvudförslagen. I detta avsnitt lämnar vi kommentarer på dem.

Förtydligande av vad vägledning är, att den kan vara både individuell och generell och ska benämnas karriärvägledning

Vi tillstyrker utredningens förslag att inom skolan använda begrepp som karriärvägledning, karriärkompetens och rollen karriärvägledare. Arbetsförmedlingen har i den nationella strategin för karriärvägledning beslutat att dessa begrepp ska användas inom myndigheten.⁴ Det underlättar samverkan och vägledning i olika faser av livet med enhetlighet och gemensamma begrepp.

Begreppet karriär är idag vedertaget inom vägledningsområdet. Det finns dock behov av att tydligt beskriva och föra dialog för att implementera förståelse av karriärbegreppen. Det finns risk att ordet karriär kan uppfattas som värdeladdat och syfta på en mer hierarkisk förståelse av karriär istället för att förstå karriär som individens väg genom livet med erfarenheter och beslut om utbildning, arbete och andra engagemang.

Vi är positiva till förslaget om att det i skollagen ska förtydligas att karriärvägledning kan vara såväl individuell som generell samt att det ska framgå vad som avses med dessa begrepp. Utredningen skriver att "Med individuell karriärvägledning avses den vägledning som ges i form av vägledningssamtal, enskilt eller i mindre grupper. I vägledningssamtalet är det den enskilde individen som ska stå i fokus och få möjlighet att reflektera över sig själv i relation till olika möjliga utbildningsvägar."⁵ Vi vill här lägga till att det inte bara är utbildningsvägar som ska stå i fokus utan även karriärmål mot arbetsmarknaden.

Förtydligande av elevers tillgång till individuell vägledning

Arbetsförmedlingen tillstyrker utredningens förslag att i skollagen tydliggöra att elever i alla skolformer utom förskola och förskoleklass ska ha tillgång till både individuell och generell karriärvägledning. Vi stödjer också att omfattningen av den individuella karriärvägledningen ska anpassas efter elevernas behov och förutsättningar.

⁴ Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning samt Förddjupning till Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning. Vägar till ökad karriärkompetens. Diarienummer: Af-2018/0017 8563

⁵ Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle. SOU 2019:4, sid 16

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

Vi instämmer i att samhällsutvecklingen och de snabba förändringarna på arbetsmarknaden medför att människor ställs inför allt svårare vägval och krav på att återkommande utbilda sig.⁶

Utredningens arbete visar att det varierar stort i vilken utsträckning elever får tillgång till individuell vägledning. Varierande tillgången är problematisk ur ett likvärdighetsperspektiv då alla elever inte får möjlighet att välja på samma villkor. Vi ser fram emot lagförstärkningen i förhoppning att öka likvärdigheten så fler barn och ungdomar ska få det viktiga stöd de behöver inför sina framtidsval och därmed kunna utgöra en viktig del av kompetensförsörjningen.

Tydligare krav på att individuell vägledning ska erbjudas vid vissa tillfällen till vissa elevgrupper

Arbetsförmedlingen tillstyrker förslaget att det ska införas bestämmelser i skollagen om att individuell karriärvägledning ska erbjudas vid vissa tillfällen till vissa elevgrupper. Vi bekräftar vikten av en fullständig gymnasieutbildning och håller med om att de fyra elevgrupper som föreslås i utredningen ska prioriteras för att öka antalet elever som slutför gymnasiet. Vi betonar att det inte får innebära en inskränkning av att alla elever ska ha tillgång till karriärvägledning utifrån sina behov.

Arbetsförmedlingen vill se starkare krav på vägledning för presumtiva elever för komvux på gymnasial nivå, nyanlända som hinner fylla 20 år innan de börjar gymnasiet samt elever som påbörjar sfi.

Presumtiva elever komvux gymnasial nivå: Vi menar att de som avser påbörja kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå bör ha rätt att ta del av vägledning. Utifrån lagkravet att kommunerna ska informera om möjligheterna till utbildning på gymnasial nivå och aktivt verka för att vuxna i kommunen även deltar i sådan utbildning ser vi det som angeläget att till kravet även koppla krav på vägledning. Det är en förutsättning för att lagkravet ska få reellt genomslag, vilket det hittills inte har fått. Det ligger även i linje med den utökade rätten till utbildning på gymnasial nivå där den enskilde behöver stöd för att kunna göra kvalificerade val kring kurser och inriktningar. Vi betonar vikten av att klargöra vem som ska vara utförare av vägledningen och hur tillgången kan säkerställas. Hur får en presumtiv elev information om möjlighet till vägledning? Det är speciellt problematiskt för nyanlända elever.

Elever som påbörjar sfi samt elever som har funktionsnedsättning:

Kunskap om det svenska utbildningssystemet och om den svenska arbetsmarknadens utformning och kompetenskrav är relaterad till faktorer som social och kulturell bakgrund. Elever med funktionsnedsättning bör erbjudas individuell karriärvägledning som ett komplement till den generella karriärvägledningen i syfte att vidga

⁶ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 281

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

perspektiv om yrkesval. Det innebär också att yrkesvägledarna behöver kompetensutveckling om vad det innebär att ha en funktionsnedsättning på arbetsmarknaden.

Förstärkning av det generella vägledningsperspektivet i olika ämnen

Arbetsförmedlingen tillstyrker förslaget att det generella karriärvägledningsperspektivet ska utvecklas och stärkas i kursplaner i tillämpliga ämnen i alla stadier i grundskolan och motsvarande former med fokus på låg- och mellanstadiet. Vi är också positiva till det faktum att förslaget ska ses i kombination med införandet av det nya obligatoriska inslaget framtidsval i högstadiet. Vi är även positiva till att de kunskaper eleverna fått genom den generella karriärvägledningen i grundskolan ska byggas vidare på i gymnasie- och gymnasiesärskolans ämnesplan för samhällskunskap.

Arbetsförmedlingen vill lyfta fram behov av att det generella karriärvägledningsperspektivet även ska utvecklas och stärkas i tillämpliga ämnen och kurser i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan samt komvux och särsvux på gymnasial nivå och att detta ska framgå tydligt i kursplanerna.

Vi välkomnar att eleverna tidigt ska förberedas för aktiva livsval och att karriärvägledningen därför ska stärkas och integreras i undervisningen. Vår uppfattning är att kunskapen om arbetsmarknad, arbetsliv och vilka yrken som finns och vad de innehåller behöver öka bland barn och ungdomar. Det är viktigt att det generella karriärvägledningsperspektivet påbörjas tidigt för att sedan genomsyra hela grundskolan samt gymnasieskolan. Det råder idag brist på arbetskraft inom ett stort antal yrken och en del av utmaningen består i att intresset för många yrken är för lågt. En grundförutsättning för att ett intresse ska kunna väckas är att man vet vilka yrken som finns och vad de innebär. Genom att tydligare koppla de olika ämnena i skolan till möjliga yrkesbanor kan de intressen som väcks hos elever bättre tas tillvara på.

Vi vill samtidigt understryka vikten av att den generella karriärvägledningen bidrar till att vidga elevernas perspektiv och visa på alternativ till traditionella studie- och yrkesval grundade på kön, kulturell och social bakgrund. Något som måste påbörjas tidigt och pågå kontinuerligt under hela skoltiden.

Nytt obligatoriskt inslag med tilldelad tid - framtidsval

Arbetsförmedlingen tillstyrker förslaget att ett nytt obligatoriskt inslag införs i form av *Framtidsval*. I förslaget ska det införas i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan.

Vi anser att inslaget Framtidsval även ska vara obligatoriskt för de elever som ännu inte genomfört framtidsval och går något av gymnasieskolans

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

introduktionsprogram; yrkesintroduktion, individuellt alternativ eller språkintrouktion, samt komvux eller sårvux på grundläggande nivå.

Vi har under många år betonat vikten av att kunskapen om olika yrken stärks bland ungdomar inför kommande studie- och yrkesval. Efterfrågan på utbildad arbetskraft har varit hög under en längre tid och är utbredd över ett stort antal yrken. Detta gäller särskilt yrken som vanligtvis ställer krav på en eftergymnasial eller gymnasial utbildning med en tydlig yrkesinriktning. För vissa av dessa yrken beror bristen på svagt intresse för utbildningarna. En grundförutsättning för att intresset för dessa utbildningar ska öka är att ungdomar har kunskap om att de här yrkena finns och vad de innebär. Vi tycker också det är viktigt att unga som påbörjar en utbildning har kunskap om vilken arbetsmarknad som väntar den dagen utbildningen slutförts.

Vi är positiva till det faktum att framtidsval införs som ett komplement till övriga former av generell karriärvägledning och att det ska framgå av skolförordningen att framtidsval ska innehålla en del som berör just utbildningsvägar och yrken. I utredningens förslag ska Skolverket få i uppdrag att ta fram ett innehåll. Vi menar att det är viktigt att Arbetsförmedlingen är delaktig när innehållet i framtidsval tas fram. Det är viktigt med en diskussion om hur framtidsval kan genomföras med hjälp av kunskap om arbetsmarknaden, digitala verktyg osv.

Behöriga karriärvägledare bör ansvara för genomförandet av framtidsval. Det krävs därför fler karriärvägledartjänster för att inte inkräkta på utrymmet för den individuella karriärvägledningen. Denna utveckling ställer krav på fler utbildningsplatser men också kompetensutveckling för befintliga studie- och yrkesvägledare och ett förstärkt inslag i utbildningen till karriärvägledare. En förutsättning för att framtidsval verkligen ska bidra till att eleverna får större kunskap om olika yrken och hur behovet av arbetskraft ser ut är att karriärvägledarna har en djup kompetens inom området. Vi vill därför betona vikten av att de föreslagna kompetensutvecklingsinsatserna för karriärvägledarna innehåller ett tydligt fokus på hur efterfrågan på arbetskraft ser ut och hur den förändras över tid.

Vi ser positivt på utredningens förslag att uppgifter om elevernas deltagande i framtidsval ska finnas med i slutbetyg, terminsbetyg och avgångsintyg.⁷ Arbetsförmedlingen ser en nytta med att dokumentationen ökar legitimiteten och gör det möjligt att följa upp betydelsen av karriärvägledning.

⁷ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 309

Datum
2019-05-21

Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

Övriga förslag som krävs för genomförandet

Förtydligande av karriärvägledarens roll och ansvar

Arbetsförmedlingen tillstyrker förslaget att karriärvägledarnas uppgifter ska tydliggöras i skollagen och att den individuella karriärvägledningen ska utföras av en karriärvägledare. Ett förtydligande i skollagen är en förutsättning för att få genomslag för att karriärvägledningen kan stärkas och kvaliteten öka.

Vi delar utredningens bedömning att det på sikt bör införas krav på karriärvägledarexamen eller utbildning som kan anses motsvarande för att få anställas utan tidsbegränsning som karriärvägledare. Det är dock ett krav som riskerar att skapa hinder på arbetsmarknaden och förutsätter att det finns utökade möjligheter att utbilda sig till karriärvägledare och kompetensutveckling för de som redan arbetar som karriärvägledare utan att ha en karriärvägledarexamen.

Tydligare styrning, ledning och samordning

Arbetsförmedlingen tillstyrker utredningens förslag om att det i skollagen ska införas krav på att huvudmannen ska ha en plan för karriärvägledningen och ställer sig bakom förslaget om planens innehåll.

Vi understryker vikten av att en sådan plan innehåller uppgifter om hur verksamheterna ska motverka att eleverna begränsas i val av utbildning och yrkesverksamhet utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund.

Plan för samverkan

Arbetsförmedlingen tillstyrker förslaget att huvudmannens plan för karriärvägledning även ska innehålla en systematisk och långsiktig planering för hur samverkan med det omgivande samhället, till exempel Arbetsförmedlingen, ska ske.

Vi har de senaste åren arbetat medvetet och intensivt för att utvidga, förbättra och fördjupa samverkan med andra aktörer. Uppdraget finns beskrivet i Arbetsförmedlingens strategi för matchning till jobb genom utbildning⁸ samt i Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning.⁹

Tydlig ansvarsfördelning

Vi vill betona vikten av att det är tydligt vem som har huvudansvaret för samverkan. I dag är det otydligt vem som har ansvar för

⁸ Arbetsförmedlingens strategi för matchning till jobb genom utbildning. Beslutad 11 januari 2017. Diarienummer: Af-2016/0030 8007

⁹ Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning samt Fördjupning till Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning. Vägar till ökad karriärkompetens. Diarienummer: Af-2018/0017 8563

Datum
2019-05-21

Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

karriärvägledning av dem som är över 20 år och varken studerar eller arbetar.

Samverkansområden som är otydliga och inte klargjorda mellan kommun och Arbetsförmedlingen har dåliga förutsättningar för att bli utförda. Ansvarsfördelningen bör vara tydlig i samverkansavtal/överenskommelse.

Vi ser det som särskilt viktigt att en lokal plan för samverkan innehåller planering för samverkan med arbetsgivare, regionalt utvecklingsansvariga och Arbetsförmedlingen. Inte minst med hänsyn till att det från Arbetsförmedlingens sida även finns upphandlade privata aktörer som ger vägledning. Vi föreslår att kommunen, folkhögskolorna och Arbetsförmedlingen upprättar lokala överenskommelser omkring viktiga samverkans områden liknande överenskommelsen som används i samverkan med delegationen för unga och nyanlända till arbete.

Uppföljning, kvalitetssäkring och resurser

I planen bör det även klargöras hur den ska följas upp. Vi ser det som positivt att planen för samverkan ger en grund för att kontinuerligt kunna följa upp och kvalitetssäkra vår gemensamma samverkan.

I planen bör även framgå behovet av personella resurser för samordningen inom vägledningsområdet.

Matchning till jobb genom utbildning

Utredningen tar upp vikten av samverkan mellan Arbetsförmedlingen och vuxenutbildningen. Vi ser att väl organiserad systematisk samverkan är och kommer i allt högre grad att fortsätta vara en nyckel för att fler individer snabbare ska komma i arbete. Samverkan är centralt för att vägledningsresurser hos olika samhällsaktörer ska kunna användas effektivt. En brist är att det idag saknas kunskap om studie- och yrkesvägledningen inom vuxenutbildningen och samverkan med Arbetsförmedlingens karriärvägledning. För att utbildningssatsningar för vuxna ska fungera och få genomslag är vägledning och en anpassning efter individernas behov väsentlig. Det saknas i dag en nationell bild av hur studie- och yrkesvägledningen inom vuxenutbildningen fungerar i praktiken.

Vägledning är en viktig del av vuxenutbildningen, inte minst med anledning av den höga andelen nyanlända och vuxenutbildningens förhållandevis varierande och komplicerade system som omfattar folkhögskoleutbildningar, utbildningar inom yrkeshögskolan och utbildningar vid universitet och högskolor. Inom kommunernas vuxenutbildning finns också ett utbud av olika utbildningsanordnare som bidrar till ett stort och differentierat utbud av kurser.

Av de som är inskrivna på Arbetsförmedlingen saknar i genomsnitt mer än var tredje gymnasieutbildning. För att möta detta arbetar

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

Arbetsförmedlingen med strategierna matchning till jobb genom utbildning samt myndighetens nationella strategi för karriärvägledning. Satsningarna ska också bidra till att förkorta tiden för nyanländas etablering i samhället och på arbetsmarknaden.

Viktiga insatser är orienteringskurser och motiverande insatser. Att satsa på studie- och yrkesvägledning är ett medel för att påverka elevernas motivation och på så sätt öka resultaten.

Validering

Arbetsförmedlingen har en mängd olika verktyg och förberedande insatser som kan stödja kartläggningen av individens kompetens. Till exempel självskattningsverktyg och meritportfölj. Arbetsförmedlingen har även det arbetsmarknadspolitiska programmet validering, där branschvalideringar genomförs. Validering ska vara en självklar del av vägledningsprocessen när behov finns. Det är därför av stor vikt att det finns väl fungerande vägledning inom vuxenutbildningen och en tydlighet i samverkan mellan Arbetsförmedlingen och kommunen.

Utbildningsplikt

En nyanländ som har kort utbildning och som därför inte bedöms kunna komma i arbete under sin tid i Arbetsförmedlingens etableringsprogram ska i huvudsak ta del av utbildning. Om en nyanländ däremot bedöms ha förutsättningar för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden ska insatser sättas in för att matcha individen till arbete.

Arbetsförmedlingen och kommunerna behöver tillsammans skapa bättre förutsättningar för att individen ska kunna ta del av en sammanhängande kedja av insatser som leder fram till reguljär utbildning.

Det krävs även en synkronisering av skollagen och lagen (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Dessa två lagar har helt olika tolkningar om SFI studier är heltid eller inte. För att kunna arbeta fullt ut med utbildningsplikten och utnyttja etableringstidens två år så gäller det att kunna göra en planering av sammanhängande kedja av insatser.

Övergångar skola arbetsliv

Det är viktigt att det upprättas lokala överenskommelser för processen övergång skola arbetsliv. I den ska det vara tydligt vem som gör vad och när.

Ett hinder för att gå från skola till arbetsliv är avsaknaden av dokumentation från gymnasieskolan/gymnasiesärskolan. Det skapar problem vid Arbetsförmedlingens bedömning av nödvändiga insatser. Den bristande dokumentationen gör även att Försäkringskassan ofta saknar tillräckliga underlag för bedömningar.

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

Att ge stöd i övergången från skola till arbetsliv till de som har behov är en likvärdighetsfråga. Föräldrar med högre utbildning har oftare den välfärdskompetens som krävs för att navigera i det komplicerade nätverk av olika stödinsatser än föräldrar med låg utbildning eller annat födelseland.

Det kommunala uppföljningsansvaret

Kommunerna har inte rutiner och arbetssätt som ger förutsättningar att löpande och snabbt identifiera samt kontakta ungdomar som ingår i aktivitetsansvaret. Utbudet av insatser är ofta inte tillräckligt flexibelt och varierat. Många har en historia av skolmisslyckanden bakom sig, vilket kan minska motivationen att återuppta studier. Att ha avbrutit eller aldrig påbörjat gymnasieutbildning är den faktor som tydligast påverkar risken att återfinnas i gruppen unga som varken arbetar eller studerar.

I väl fungerande arbete inför övergångar spelar studie- och yrkesvägledningen stor roll. Samverkan och samarbete kring en gemensam planering tycks vara viktiga byggstenar liksom framförhållning och nätverk kring eleven eller den unga vuxna. För att säkerställa att karriärvägledningen är hela skolans/vuxenutbildningens ansvar behöver även ansvarsfördelningen tydliggöras. Skolan och kommunen har ansvaret upp till 20 år. Därefter är det viktigt att samverkan mellan kommun och Arbetsförmedlingen fungera och att det finns tydliga överenskommelser och rutiner och processer för överlämningen för det är ett stort samhällsproblem med unga som varken arbetar eller studerar. En annan viktig aktör att samverka med är Folkhögskolorna som har en helt annan vuxenpedagogik som kan attrahera den som är omotiverade och har skolmisslyckande bakom sig.

Kompetensutveckling för karriärvägledare, lärare och rektorer

Arbetsförmedlingen tillstyrker utredningens förslag om kompetensutvecklingsinsatser för verksamma lärare och rektorer för att stärka den generella karriärvägledningen i skolan.

Vi ser att en sådan insats bör innehålla en del som belyser arbetsmarknadens behov och hur det förändras över tid. För lärare och rektorer är det viktigt med kunskap om vad karriärvägledning är. Vi betonar också vikten av att karriärvägledaren har kunskaper om vägledning av personer med funktionsvariationer och nyanlända.

Utredningen ser ett stort behov av kompetensutveckling inom karriärvägledning. Vi ser samma behov inom Arbetsförmedlingen, det är viktigt är att inte bara kompetensutveckla karriärvägledarna utan även annan berörd personal. I skolans fall även lärare och skolledare, för Arbetsförmedlingen har det inneburit arbetsförmedlare och chefer på olika nivåer. Vi ser dock en risk i att det kommer att ta tid innan vi ser en

Datum
2019-05-21

Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

förstärkning av kompetensutvecklingsinsatserna som utredningen föreslår.

Utökade möjligheter att utbilda sig till karriärvägledare

Arbetsförmedlingen tillstyrker förslaget att utöka antalet platser på studie- och yrkesvägledarprogrammet. Vi är också positiva till att redan verksamma studie- och yrkesvägledare ska kunna vidareutbilda sig samt att fler lärosäten ska kunna erbjuda den kortare utbildningen som riktar sig till personer med annan högskoleutbildning.

Vi är positiva till förslaget att innehållet i grundutbildningen ska ses över. Vi vill understryka vikten av att utbildningen innehåller ett ökat fokus på hur efterfrågan på arbetskraft ser ut och hur den förändras över tid. Detta inte minst med tanke på att karriärvägledarna enligt utredningens förslag ska vara ansvariga för framtidsval som ska innehålla en del om just detta.

Arbetsförmedlingen bekräftar utredningens bild av att det är brist på studie- och yrkesvägledare och situationen kommer se likadan ut om fem år enligt Arbetsförmedlingens prognos. Vi delar också utredningens bild om att behovet kommer öka ytterligare med den ambitionsökning som förslagen i utredningen innebär.

Arbetsförmedlingen ser att det är angeläget att det utbildas fler studie- och yrkesvägledare då behovet av kvalificerad vägledning även finns hos andra utförare än skolan. Vi ser ett fortsatt stort behov av karriärvägledning för våra arbetssökande. Utifrån de uppdrag som Arbetsförmedlingen har ser vi det som speciellt angeläget att behovet av kvalificerad karriärvägledning tillmötesgås för de grupper som kan komma i fråga för kommunernas vuxenutbildning.

Vi ser samtidigt att det inte kommer gå att tillmötesgå behovet på kort sikt, utan att det rör sig om ett långsiktigt arbete. Därför menar vi att det är viktigt att aktivt arbeta för att både de som är yrkesverksamma idag och de som utbildar sig verkligen har incitament för att stanna kvar i yrket samt att yrket blir mer attraktivt för presumtiva sökande. Utredningen belyser flera faktorer som viktiga för att öka attraktiviteten, såsom arbetsmiljö och löneläget, som behöver hanteras för att få till stånd en hållbar utveckling. Förslagen om kompetens- och professionsutveckling för redan yrkesverksamma är ytterligare ett sätt att tillmötesgå strävanden att göra studie- och yrkesvägledaryrket mer attraktivt.

Arbetsförmedlingen noterar att utredningen lyfter fram att löneläget för studie- och yrkesvägledare inte utvecklats i samma takt som för lärare. Samtidigt noterar man att utbildade vägledare väljer att söka sig till andra yrkesområden än skolan direkt efter utbildningen, alternativt söker sig från skolan efter att ha arbetet som studie- och yrkesvägledare

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

under några år. Arbetsförmedlingen ser denna utveckling som problematiskt på samhälls nivå och menar att eftersom bristen på studie- och yrkesvägledare även berör aktörer utanför skolans område är det ett problem som behöver lyftas av aktörer som har överlappande uppdrag, exempelvis utifrån Arbetsförmedlingens uppdrag om utbildningsplikt som genomförs i samverkan med landets kommuner.

Utredningen gör bedömningen att ett sätt att göra utbildningarna mer attraktiva är att överväga att också införa ett tillfälligt utbildningsbidrag riktat till verksamma vägledare utan studie- och yrkesvägledarutbildning som önskar påbörja en kortare utbildning. Utredningen lyfter även fram möjligheten att erbjuda dessa individer det högre bidraget inom studiestödet.¹⁰ Arbetsförmedlingen ställer sig positiv till förslaget, men har viss tveksamhet med hänvisning till att det råder brist på arbetskraft inom ett stort antal yrken vilket gör det svårare att motivera varför just studie- och yrkesvägledare skulle få denna möjlighet.

Arbetsförmedlingen konstaterar att utbildningen till studie- och yrkesvägledare endast erbjuds som sammanhållen utbildning och med full studietakt.¹¹ Som ett led i att bredda rekryteringen och införa ytterligare möjligheter till kortare utbildning till studie- och yrkesvägledare bör möjligheten att införa studier på deltid och/eller distans för redan yrkesverksamma lärare och andra undersökas så att det blir möjligt att kombinera studier med förvärvsarbete.

Digitalt vägledningsstöd

Arbetsförmedlingen avstyrker förslaget om att utveckla *en* interaktiv digital vägledningstjänst.

Vi instämmer i utredningens iakttagelse att många idag upplever den digitala informationen om utbildningsvägar, yrkesinriktningar och arbetsmarknadsutsikter som splittrad och svår att överblicka.¹² Vi anser också att befintliga digitala verktyg för karriärvägledning behöver utvecklas och anpassas efter individernas behov. Arbetsförmedlingen beskriver i förstudien *Digital plattform för livslång vägledning* hur detta bör lösas.¹³ Vi hänvisar till förstudiens förslag om att den digitala plattformen för livslång vägledning ska vila på ett digitalt ekosystem som möjliggör för flera olika typer av aktörer att skapa tjänster som möter särskilda behov eller målgrupper.

¹⁰ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 333. Utredningens förslag innehåller en kortare utbildning till studie- och yrkesvägledare för de som har annan högskoleutbildning.

¹¹ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 241

¹² *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 339

¹³ Arbetsförmedlingen: *Slutrapport – Digital plattform för livslång vägledning 2018-08-30*. Dnr Af-2018/0019 2596 Arbetsförmedlingen fick 2018 i uppdrag av regeringen att genomföra och en förstudie med syfte att analysera behoven och undersöka hur en digital plattform för vägledning kan etableras.

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

Arbetsförmedlingen är inne i en omfattande digital utveckling där karriärvägledning är en av de delar som myndigheten utvecklar digitalt stöd för. Vi anser att Arbetsförmedlingen bör tillhandahålla en nationell och offentlig finansierad digital vägledningsplattform som ska vara objektiv, neutral och transparent och möta en bred målgrupps behov och önskemål. Ett samarbete med Skolverket och andra utförare av vägledning rekommenderas i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Arbetsförmedlingen anser inte att en portal/webbplats ska vara grund för digitala vägledningstjänster. I förstudien har vi lyft fram problem med en sådan portal/webbplats. Det förslag vi presenterar där är en mycket mer framtidssäkrad lösning som direkt tar avstånd från portaler och andra informationsinsamlade webbplatser. Vi behöver bygga en öppen infrastruktur som tillhandahåller såväl information som algoritmer och smarta kopplingar.

Utredningen skriver att det digitala verktyget bör kunna kopplas ihop med andra myndigheters digitala verktyg som stödjer vägledning.¹⁴ Arbetsförmedlingen menar att det inte är ett verktyg som ska koppla samman som ska utvecklas, utan att vi måste bygga en plattform i form av en infrastruktur som alla vägledningsaktörer kan utgå från. Annars är risken att vi bygger stuprör som gör det svårare för många att ta del av utvecklingen. Att flytta trafik till "en" ny tjänst är dyrt och svårt, istället ska vägledande tjänster och information finnas tillgängliga där individen finns och bygga på en gemensam kvalitetssäkrad grund.

En portal/webbplats är problematisk då den kräver mycket åtgärder, till exempel en redaktion, marknadsföring och så vidare. Vi ser istället möjlighet i att kunna möta individen i vald kanal och tjänst med en myndighetsgemensam grund så all information är tillförlitlig. Varje myndighet bör kunna utveckla specifika tjänster utifrån sitt vägledningssuppdrag, men på samma grund. På så sätt behöver vi inte "flytta" användare, något som är både dyrt och svårt.

Vi betonar vikten av ett samlat digitalt system där alla invånare med behov av vägledande information är målgrupp. I den digitaliserade värld vi lever i nu efterfrågas detta i alla åldrar och sammanhang. Kommunikation är viktigt så den digitala plattformen når rätt målgrupper och blir tillgänglig. Den fortsatta tekniska och digitala utvecklingen kommer ställa nya krav på arbetskraftens kompetens och innebära ökade behov av omskolning, omställning och kontinuerlig kompetensutveckling. Vidare betonar vi att en digital tjänst inte kan möta hela målgruppens alla behov av information och vägledning men den kan vara en första ingång som kan hänvisa vidare.

Utredningen lyfter fram att en interaktiv webbplats ger möjlighet till utväxling av innehåll mellan användaren och webbplatsen och att chatt

¹⁴ Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle. SOU 2019:4, sid 341

Datum
2019-05-21Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

och forum är vanliga interaktiva mekanismer för webbplatser.¹⁵ Vi betonar att sådana ska behandlas som digitala kanaler och inte förväxlas med digitala tjänster. Vi menar att första steget i karriärvägledningsprocessen bör tas via självservice-tjänster. Dessa leder till behovsidentifiering och klargörande av om individen har behov av fortsatt vägledning i till exempel ett fördjupat samtal med en karriärvägledare. Om så är fallet ges det samtalet i första hand via en digital kanal.

Utredningen pekar på att det idag finns ett stort utbud av nätbaserad information om studievägar, utbildningar, yrkesinriktningar och arbetsmarknadsutsikter. De erbjuds av såväl offentliga som privata aktörer med olika grad av interaktivitet.¹⁶ Vi vill poängtera att många av dessa sajter innehåller information/informativ karriärvägledning. Men det finns idag väldigt få tjänster som erbjuder orienterande karriärvägledning digitalt.¹⁷

Utredningen föreslår att Skolverket får i uppdrag att se över befintliga digitala verktyg och föreslå hur systemen kan utvecklas och anpassas efter elevernas bästa.¹⁸ Arbetsförmedlingen vill här betona vikten av att såväl utveckling som koncept och insiktsarbete bör ske gemensamt med Arbetsförmedlingen och även med andra relevanta myndigheter.

Arbetsförmedlingen understryker också vikten av att det finns digital information om utbildningsvägar, yrkesinriktningar och arbetsmarknadsutsikter som det tydligt framgår är opartisk, heltäckande och aktuell. Arbetsförmedlingen tillhandahåller sedan länge den här typen av digital information. Med hänvisning till Arbetsförmedlings expertkunskap om arbetsmarknaden är vår åsikt att vi ska fortsätta tillhandahålla den här informationen. Detta kan med fördel göras i samverkan med Skolverket och andra berörda myndigheter så att opartisk och aktuell kunskap om utbildningsvägar, yrkesinriktningar och arbetsmarknadsutsikter samlas på en och samma digitala plattform.

¹⁵ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 257

¹⁶ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 257

¹⁷ I Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning görs en uppdelning mellan olika nivåer av karriärvägledning; informativ, orienterande och kvalificerad karriärvägledning. *Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning samt Fördjupning till Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning. Vägar till ökad karriärkompetens*. Dnr: Af-2018/0017 8563

¹⁸ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 28

Datum
2019-05-21

Diarienummer
Dnr Af-2019/0010 0114

Förändring i Arbetsförmedlingens instruktion

Arbetsförmedlingen avstyrker utredningens förslag att Arbetsförmedlingens instruktion ska ändras så att det framgår att myndigheten särskilt ska samverka med huvudmän inom skolväsendet.¹⁹ Anledningen är att Arbetsförmedlingens uppdrag att samverka framgår av gällande myndighetsförordning (2007:515) och instruktion (2007:1030).

Samverkan med huvudmän inom skolväsendet, andra myndigheter och aktörer är mycket centralt för Arbetsförmedlingen. Vi ser vikten av att utveckla samverkan med huvudmän inom skolväsendet och andra vägledningsaktörer. Att utveckla samverkan och stärka sammanhållna vägledningsprocesser på lokal nivå tillsammans med kommuner och övriga utövare av vägledning är också ett av de strategiska målen i Arbetsförmedlingens nationella karriärvägledningsstrategi.²⁰

Vi ser att en tydligare roll och ansvarsfördelning kan främja samverkan. Den tidigare utredningen om Digital plattform för livslång vägledning är en bra grund för samverkan inom den digitala utvecklingen. Det är viktigt att samverkan sker i konkreta utvecklingsarbeten. Det skulle vara fruktbart att till exempel samverka i en process med behovskartläggningar, analyser och utveckling av prototyper.

På Arbetsförmedlingens vägnar

Mikael Sjöberg
generaldirektör

Eva-Lotta Andersson
utredare

Beslut i ärendet har fattats av generaldirektör Mikael Sjöberg. Ärendet har föredragits av utredare Eva-Lotta Andersson. I den slutliga handläggningen av ärendet har direktören för VO arbetssökande Eva-Lisa Höglund, avdelningschef Rikard Lingström samt enhetschef Ulrika Svedberg deltagit.

¹⁹ *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. SOU 2019:4, sid 324

²⁰ *Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning samt Fördjupning till Arbetsförmedlingens nationella strategi för karriärvägledning. Vägar till ökad karriärkompetens*. Diarienummer: Af-2018/0017 8563